

Christianis viris hujus generis argumenta, quibus judicantur homines similes plantis, quas omnes non fert omnis tellus; præsertim quòd sciamus, homines utut sub eodem cælo natos, in eodem solo altos, dixerim amplius in eadem familia educatos variis animorum motibus quasi fluctibus distrahi, & invicem repugnare, cujus rei, vel unum argumentum suppeditat Plutarchus in vita Solonis, referens, Athenienses in una æquali non collibus distincta urbe ita fuisse divisos, ut alii popularem statum peterent, alii oligarchiam, alii mediam inter utramque conditionem. Propius ad veritatem accesserunt, qui ex moralibus potius, quam ex physicis causis discrimina promentes rati sunt, in humanos mores, opinandique rationes publici regiminis rationem influere; prout illud aut durum est, aut dulce, aut bellicis ferox, aut pacis artibus mite, aut calamitate pressum, aut opibus abundans; aut denique modum finitimorum populorum, quibus cohæremus, ut fortes sint qui strenuos, imbecilles qui infirmos finitimos habeant. Clarius dicam, morum vices, & varietatem opinionum ex legibus, & legum philosophia, quæ vigent in unaquaque provincia tanquam regiminis fundamenta, proficisci; quamquam enim verum sit, leges, & legum principia ex placitis, seu opinionibus hominum nasci, nihil tamen prohibet, quominus opiniones, & placita ex variis legibus, variisque legum principii suboriantur, mutua quadam constituta causæ, effectusque vice, veluti cum dicimus æquè luxum ex commerciis, ac commercia è luxu, æquè nivem ex frigore, ac frigus è nivibus nasci. En causam, quare populos repente de bellicis in molles abivisse aliquando inspiciamus, quando novæ leges impositæ ipsis fuerunt, ludorum ex. gr. causa, ac chorearum. En causam, quare Anglus, quare Gallus, quare Hispanus ingenitas in Patria contractas qualitates perpetuò etiam mutato cælo retineat. En causam, quare cum primum universus ferè orbis Romanis legibus paruit, una videbatur sententia singulorum, quod & adnotabat Prudentius ita scribens:

Jus fecit commune pares, & nomine eodem

Nexuit, & dominos fraterna in vincla redegit.

Vivitur omnigenis in partibus, ac si

Cives congenitos concludat mentibus unis

Urbs patria, atque omnes lare conciliemur avito.

Idipsum oculis nostris hodiè intuemur in conspectu gentis illius Deo maximè invisæ; Judæorum dico, quæ, quamvis per totum

fe-

ferè orbem sit longè, lateque diffusa, sibi ubique similis est, proptereaquod ubique tenax est legum fundamentalium, quas semel eorum magistri posuerunt. Igitur si sperari hominum unitas, atque animorum consensus potest, ea vel maximè fiducia habebitur in doctrina Juris Ecclesiastici, quæ ubique certa semper habuit, habetque principia, ad quæ si respiciant studiosi, facile invicem sine dissensione convenient. Neque verò cum unitatem dico, de ea unitate loquor, qua eadem disciplina in singulis rebus ad unam usque ubicumque servetur. Hæc esset unitas scientiæ, cujus natura est perpetua, & constans; non unitas prudentiæ, qualis est sapientia juris, quæ debet esse personis, temporibus, locis, & adjunctis universis congrua. Loquor de unitate principiorum, veluti fundamentalium, quibus singula etiam diversi generis innituntur; non enim repugnat, ex eisdem principiiis salva unitate deducere varia juxta modos, quibus principia ipsa rebus oporteat accommodari; eadem ferè ratione, qua paterfamilias accuratus, & prudens aliter familiæ consulit ætate, aliter hyeme, aliter conjugii, aliter liberis, aliter servis, considerata etiam æquabiliter inter istos ætate, indole, & qualitibus universis, sine nota inconstantia, & regiminis fluctuantis.

Superis immortalibus grates sint, quòd in ea tempora incidimus, quibus ob eximium cultum bonarum artium universalium id sperari facile potest: hodie enim jam assueverunt homines ab ipsa adolescentia addiscendi causa non confugere ad turbatissimos Jureconsultorum rivos, sed ad purissimos fontes jurisprudentiæ, pænes quos dum vulgaribus præjudiciis abluuntur, integerrimis solidæ doctrinæ dogmatibus imbuuntur. Profectò si non ea esset vetustissima apud homines consuetudo, qua conqueri omnes solent de suorum temporum fato, laudantes antiqua, recentia semper condolentes, ex eo profecta, quòd nobis & bonamalis, & bonis mala mixta contingant, veterum autem, quo bonorum suavior est recordatio, eo malorum sit facilior oblivio; è contrario præsentia bona vix titillent, non expleant animi sensum, quando mala præsentia gravissimè angunt, & cruciant; vehementer ego non indignari non possem adversus queribundas, & stomachi plenas voces illorum, qui nostram hodiernam ætatem deplorant, quasi nulla adeo tristis ætas inter varias sæculorum revolutiones extiterit; minimè cogitantes, non ferrea dicam, aut plumbea, uti loquuntur, sed & aurea ipsa tempestate palam effusas similes querimonias à clarissimo omnium oratore, qui præsentibus tunc in-

commodis tangebatur, cum clamaret: Oh tempora! oh mores! Qua in re sufficeret intueri magna litterarum incrementa, quæ hodie, præsertim autem in Academia nostra (id mihi dicere liceat sine invidia cæterarum, quibus suus honor est, & decus præclarum) experimur, ita ut singulis annis lætari inde quammaximè possimus, unà etiam florenti Regno vehementissime gratulari, quamquam nos summoperè commoveri minimè sentiamus ob eam causam, quia frequentissima sunt, dixerim etiam quotidiana, atque vulgaria. Si enim eo tempore, quo jam pridem instauratum munifica Regum nostrorum providentia fuit vetustum Taurinense Athenæum, singularia quædam ad promovendum rei litterariæ cultum prodire debuerunt sapientia, ac studio virorum ad tradendas ibidem liberales quascumque disciplinas selectorum; hodie sanè, dum fruimur jamdiu benè positis, firmatis, auctisque præsiidiis, debuerunt esse multo majora. Postulabat id præprimis Sapientissimi Regis incrementum, sicuti cæterarum rerum, quæ ad populi felicitatem conferunt, ita & doctrinarum universarum enixè intenta voluntas, cui obsequi religio semper fuit. Deinde id postulabat bona olim concitata spes in Republica, quæ ex faustissimis actis auspiciis nobiliora in posterum sibi futura pollicebatur, quam frustrari instar piaculi fuisset. Hinc autem sperare facilè possumus, diuturnum hunc rerum statum extitutum, & nunc illud posse contingere, quod nunquam ferè bono litterarum contigit. Miranda plana res est, & pœnè incredibilis, cultum bonarum artium inter varias hominum ætates, nec quandoquè perfici undecumque potuisse, aut si fortè ad certum perfectionis gradum devenerit, non in eo homines delictum sibi constituisse firmum, quòd tenacitate quadam custodirent; nunquam, aut tardius, & tunc non nisi fato quodam, & injuria temporum impellente dimittendum. Aureum illud Augusti sæculum, quod cum tanta laude in ore omnium circumfertur, ac magnificè prædicatur, veluti unicum albo, ita dixerim, lapillo consignatum est, nec integrum esse potuit, & brevium lustrorum potius, quam sæculi nomine donaretur; neque per varias, & longas deinde fluentes ætates restaurari aliquando potuit, nec nisi post quinque supra decem sæcula spes quædam bonis adfulsit, futurum, ut renovaretur. Ac cum primùm ducentis ab hinc annis virorum egregiorum ad magna conantium studia prodierunt, Galileo Physicas, Cavalierio, Clepero, & Davide Gregorio Mathematicas, Aquapendente, & Harveo Medicas, Melchiore Cano Theologicas disciplinas elegantissimè instauran-

tibus; atque, ut de scientia nostra dicam, hanc exornantibus in rebus publicis Hugone Grotio, in Jure Quiritium Duareno, Menino, & duobus illis Fabro Senatuum nostrorum, & Cujacio Academiae nostræ luminibus, in Jure Pontificio Antonio Augustino; & Contio, & in omnibus æquè eruditissimo Joanne Meursio, ut cæteros omittam, statim nescio quo fato elevatæ sunt ab imis veluti paludibus crassæ nebulæ, quibus pristina caligine omnia circumfunderentur. Iterum autem hodiè spes affulget bona, qua res litteraria ad magnum decus assurgat, suoque splendore illustretur. Faxit Deus, ut omnia ex voto cedant, & bonarum artium cultus auctus in dies, redditusque elegantior firmis conditionibus perseveret.

Quòd si identidem audimus quosdam otiosos homines jacientes querelas assiduas de hodierna studiorum ratione, quòd, licèt & multo plures numero sint, qui Jurisprudentiæ vacent, & multo impensior opera, quam olim fuerit, in ejus disciplinæ studia conferatur, vix tamen adpareat major quædam utilitas, quam sentiat Respublica, quasi olim æquè atque hodie finis litibus imponeretur, & jurgia conquiescerent; unà mecum considerent prudentes homines, res omnes optimas inter homines positas, quemadmodum non statim, sed sensim adolescunt, ac perficiuntur, ita tale in dies accipere incrementum, ut vix quale istud sit, dignosci, ac perspicere valeat. Ecquis, ut exempla proferam rerum tritissimarum, adeo acri, & acuta oculorum acie pollet, ut sentiat, quantum crescant singulis horis agrorum sata, aut singulis diebus tenelli pueri adolecant? Neque illa colono assueto, neque isti assuetæ nutrici crescere videntur, neque aliàs post longum tempus crevisse deprehenduntur, quam quum memoria præteriti temporis aut vix erumpentia olim semina cum flava messe, aut cum deserto viro balbutientem quondam infantulum conferat. Atque hæc quidem facilè unusquisque intelligit in rebus illis, quæ brevi, scilicet quatuor aut mensium, aut lustrorum intercapedine absolvuntur, difficilius in iis, quæ tardiozem adsequuntur maturitatem, qualia sunt Jurisprudentiæ studia, quæ nemo ignorat, progredi adeo sensim & sine sensu, ut vel longævus homo, qui ab infantia eorum initia viderit, necdum absoluta numeris omnibus ingravescente ætate intueatur. Circumstant enim illam, sicut & bonas artes cæteras, tot, tantaque impedimenta, tot inferuntur undecumque moræ, ut non nisi per industres plurium ætates vinci tandem aliquando possint, ac superari. Quæ cum ista sint, nihil mirum cuiquam

videbitur, si quotidiana doctrinæ nostræ incrementa vix cuique adpareant, & plurimos, præcipuè minus expertes, fallant; neque enim unius aut alterius anni, sed sola integri sanè sæculi cum altero comparatione id intelligi commodè potest. Nunc, amabo, illos, nostrum hoc sæculum cum alio conferant; & quando obscurum vetus, & incultum, nostrum clarissimum, & propè aureum sine invidia dicimus, quando olim Rempublicam procacibus rabulis fuisse inquinatam, nunc abundare meris jureconsultis agnoscimus; quando horret animus, aut saltem tædio afficitur in conspectu barbariei, & vitiorum scriptorum veterum, quorum paginas piperum venditoribus relinquimus, lætatur autem, & exultat in elegantissimis recentiorum institutionibus meditandis; tum probè intelligent, quid, & quantum disciplinis nostris accesserit, & fatebuntur, nos eò ætatis pervenisse, quò non de erumpentibus virtutis seminibus gratulari possimus, sed flavas jam, ita dixerim, segetes colligamus, eo etiam jucundius, quo frequentius, & magis in dies bonis jurisperitis boni succrescant, ut constans, & diuturna beatitas temporis perseveret.

Cæterum non adeo mihi blandior, ut putem, malignis hominibus ora in universum esse obstruenda. Semper sunt, qui nodum in scyrpo quærunt, vitia detegunt, ac decantant, ubi non inveniunt, fingunt inesse; adeo remoti sunt à laudandis cujuscumque etiam accuratoris conatibus. Imò & quanto communis, tanto miserabilior est vulgaris illa affectio hominum, qua ita ferè corripuntur, ut aliena vitia detegenti, atque carpenti facillè, & pro na animi consensione credant, virtutes verò alienas, resque optimè gestas enarranti fidem non præstent, aut parcius judicent, notantes modò minus rectum agentis finem, modò rem non undecumque perfectam, modò curiosa investigatione maculam etiam in sole reperiant, ad laudes minuendas facillè parati, vix patientes sine ægritudine præmia viro utcumque, & apprimè probato conferri. Ista tamen est improborum hominum indoles, de qua corrigenda uti nulla spes est, ita nec solliciti esse debemus, dummodo viris prudentibus, & honestis adhæreamus, quorum alia est cogitandi ratio, ac judicandi. Neque enim æquissimus quicumque rerum, causarumque æstimator putaverit, eam esse universorum hominum affectionem, nisi demus eum, qui fingat, aut detractoribus potius adhibendam esse fidem, quam laudatoribus, aut talem nos à natura indolem fuisse sortitos, qua ad nocendum magis, quam ad benefaciendum collineemus. Primum non sine contra-

tra-

traditione quadam dici potest, quo carpenti magis, quam laudanti credamus; ex eo enim ipso, quo carpenti homines facilius credere soleant, colligere oportet, carpentem ipsum facilius ad carpendum moveri, quam ad laudandum; aliàs autem fides præcipiti consilio adhiberi non debet illi, qui facilis ad dicendum sit, & semota probabili quacumque causa proclivis. Imò cum detractores alienæ famæ movere ut plurimum soleat aut acerba, & circumsepta aculeis longius, quam convenit, digressa iracundia, aut occasionum quarumcumque auceps antiquum intimè serpens odium, aut ægritudo usque ad livorem fervens invidentiæ, aut frœni impatiens loquendi lascivia, rarò autem boni publici zelus æquus, gravem semper suspicionem de persona accusatoris suboriri necesse est, cui morem gerere sine maturiore deliberatione, & adjunctorum severa discussione prudentissimus quisque non posset. E converso, vel ipsa consueta sobrietas hominum, & continentia in laudando, præconum integritatem sinceram facit, in quo non aliud extimescendum foret, quam adulationis vitium, quod paucos tenet, & quidem erga eos, qui sunt numero pauciores. Alterum, quo fingamus, malignam nos à natura indolem contraxisse, gravissimam injuriam non longè dissitam à blasphemiam infert in Deum indolis ejusdem nostræ ad sui similitudinem conditorem.

Multa paucis mihi videor complexus, ad rem tamen universam, quibus tandem ad propositum meum proximè accederem. Initio ajebam, difficilia, & maximè intricata esse studia disciplinæ Juris Ecclesiastici ob varia jurisprudentiæ adjuncta variis ætatibus accedentia, præsertim autem ob turbatas collectiones canonum, ob intricatas, & perplexas Interpretum methodos, ac traditiones. Expendi subinde difficultatum causas, quas partim in temporum injurias contuli, partim in cessationem disputationum, partim in mores dirimendarum emergentium quæstionum ex usu potius, aut ex placitis Pragmaticorum, quam ex canonum sanctionibus, aut ex generalibus canonum principiis, ad quæ singula juxta solidas Philosophiæ leges exigentur, partim in divisionem jurisprudentiæ sacræ à Theologica facultate, & in novum junctum fœdus cum civili disciplina non germana, sed quali viri necdum satis in barbarie temporum eruditi utebantur, partim in accessionem rerum novarum, quæ utramque prudentiam, uti ampliorem, ita salebriorem reddere debuerunt. Post hæc consilium illorum veluti optimum laudavi, qui conarentur in sanctissimi juris studia recta ratione instauranda, novarum, ubi opus sit, adjectione idearum,

ac

ac methodorum, quæ proficua esse in his adjunctis maximè potest, dummodò prudentia, sapientiaque regatur, item sepositio-
ne præjudiciorum, quæ animum fortè obruant, inductione severio-
ris philosophiæ, qua certa principia stabiliantur, & qua ex prin-
cipiis eisdem rectè fluant illationes, & consecutaria; observatione
adjunctorum in exercendo jureconsulti officio, seu qua in parte
jureconsultus privatorum causis dirimendis addictus leges sit in-
terpretaturus, seu qua in parte novis ferendis legibus, ac veteri-
bus abrogandis consilium præbere possit Ecclesiarum Rectoribus;
hinc autem confidebam in primis fore, ut leniora sint studia, dein-
de etiam fore, ut unitas animorum sit, atque sententiarum apud
studiosos ipsos, ex quo ea utilitas in rempublicam, & cives emer-
gat, ut toto actus suos unusquisque regere valeat, formare, at-
que componere. Denique lætatus sum, nos incidisse in ea tempora
omni doctrinarum genere exulta, atque præclara, quibus hæc
commodè sine formidine impleantur ab eo, qui prudentium judi-
cio, ac comprobatione contentus sit, rudis autem, & imperiti
vulgi dictoria temnat, aut insuper habeat. Ecquidem ego cùm
jampridem navaverim operam in expurgando canonum codice, qui
Gratianum auctorem habet, jam tum illud in animo versabam,
ut in ea re peragenda, atque impendendo labore viam mihi com-
modiorem ad doctrinam Juris Ecclesiastici tutius attingendam, as-
sequendamque explanarem. Inde verò eo opere absoluto, dum il-
lud typis ederem, accessi ad Gregorii IX. Decretales palàm &
publicè interpretandas pro gravissimo munere, quo Regia muni-
ficentia fungor: illa autem omnia illico animo revolvebam, unde
Juris Ecclesiastici præcepta pro modulo meo ita digererem, ut
plana auditoribus fierent, & in certam perspicuam methodum, ac
formam redigerentur. Ecquidem non investigare non potui Glos-
sographorum, Interpretum, ac Pragmaticorum vulgaria placita,
& ordines digestorum. Sed, ut verum candidè fatear, mihi non
placuit plurimorum methodus; quorundam autem, quæ placere
potuisset, non visa est omnes, aut saltem magis utiles ecclesias-
ticæ disciplinæ partes continere, imò nec visa est Academiæ nos-
træ institutionibus, ac moribus accommodata. Posita fuit Regio
jure lucubrationibus meis quadriennii meta, intra quam adolescen-
tibus jam per annum in primis Juris Ecclesiastici institutionibus
eruditis, quinque Decretalium libros explicarem; unde in quatuor
partes Commentaria mea tribuenda opportunè videbantur. Si or-
dinem librorum, titulorumque in singulis libris dispositorum secu-
tu-

turus essem, intuebar materiem ita digestam, ut vix una notio al-
teri cohæreret; cohæsissent autem invicem plures, quæ disjunctæ
in illa collectione fuerunt, præterquamquod multa occurrebant
identidem, quæ Juris Civilis Interpretes sibi potius vindicant, à
quibus mihi supersedendum erat, ne aut alienam segetem ingre-
derer, aut à negotiis ecclesiasticis fortè longius, quam par esset,
abirem, aut certè valdè distraherer. Hinc inivi consilium, ut qua-
tuor concinnarem tractationes, primo quidem obtutu singulares,
reverà tamen continentes, si non universam undecumque exhibi-
tam ecclesiasticam disciplinam, utiliores sanè, præstantiores, ac
præcipuas ejusdem disciplinæ partes. Primam tractationem inscrip-
si de potioribus Ecclesiæ dignitatibus, & officiis, in qua cùm
multa de potestate ecclesiasticarum dignitatum unà cùm gererem,
tùm visus mihi sum tradere potuisse primi, & secundi Decreta-
lium libri interpretationem. Secundam inscripsi de Beneficiis Ec-
clesiasticis, in qua magna pars expenditur illorum, quæ in libro
tertio Decretalium exhibentur. Tertiam inscripsi de conjugiorum
juribus, ut libro quarto Decretalium, qui totus in hoc argumento
versatur, congrueret. Postrema Commentaria continet in librum
quintum Decretalium, ubi de criminibus, & reis criminum agitur.
Identidem autem plures Gregorianos titulos modò ad unius, mo-
dò ad alterius libri interpretationem transtuli, prout magis expe-
dire, aut congruere dignoscebam. Planè curavi in omnibus, ut
perspicua methodus esset, studui etiam brevitati; uno verbo, præ-
ceptiones meas, ut adolescentibus in meam fidem receptis utilio-
res essent, accommodavi. Singularum tractationum ordinem faci-
lè unusquisque intuebitur.

Sunt hæc generalia methodum exhibentia, quam ineundam
putavi. Specialiter autem in primis fateor, me in quæstionibus, quæ
passim occurrunt, dirimendis abstinuisse à laudandis Interpretum
nominibus; sive quòd aliàs mei isti codices in magnam molem ex-
crevissent, exemplo illorum, qui à Pragmaticis edi solent, quique,
si auctorum laudatorum nominibus, & sententiis exuerentur, in
tenues libellos evaderent; sive quòd vix tutò quæri suffragia scrip-
torum possint, quando scriptores scriptoribus adversantur, & fa-
cile cuique sit, opinionis suæ patronos invenire, imò & in utram-
que partem adferre; sive denique quòd scriptores numero plurimi
nihil aliud, quam aliena ediderint, id est recentiores vetustiorum
sententias in sua scripta sine delectu, ac sine matura deliberatio-
ne traduxerint. Tantùm identidem laudavi quosdam Interpretes,
Tom. I. f sed

sed tūc demū, cū aut ii erant adducendi tanquam testes receptæ in foro disciplinæ, aut cū alicui videri potuissem quædam veluti nova, & à me inventa producere, quando tamen fuerunt à quibusdam jamdiu inventa; ne ego, quod alienum est, dissimulando veterum nomina, mihi quodammodo vindicarem. Potius incumbendum putavi in jus scriptum, qua in re latius vagari volui, quam ferrent Gregorianæ Decretales epistolæ, cum quibus & vetustiora, & recentiora, ipsa etiam Tridentina decreta conjunxi, ut disciplinam traderem, & quæ olim viguit, & quæ hodie viget. Ex jure scripto, etiam qua in parte ageretur de specialibus controversiis auctoritate legumlatorum definitis, ut elicerem generales juris rationes, & causas, conatus sum; quasi triplex mea cura fuerit, id est, primū, ut intuerer, quid in multis constitutum sit ecclesiastica potestate; deinde, ut ex istis generalia principia, quæ intimè in unoquoque laterent, aperirem; postremò, ut ex eisdem generalibus principiis cū facilius intelligerem res ipsas definitas, tum etiam commodius ad res necdum definitas definiendas accederem. Censui, id opus esse philosophiæ, atque prudentiæ, eamque ob rem identidem, prout proposita materies postularet, revolvam intimiora rationalis facultatis sensa, identidem etiam observavi, quid prudentia suaserit, sagax humanorum actuum moderatrix. Hinc passim vel ipsis legibus usus sum, non tam ad utendum auctoritate definitum, quam ad demonstrandum, eos, qui leges illas condiderunt, sapientia potius, quam potestate fuisse ad definiendum adductos. Duplicis sanè generis hæc in re distinguenda sunt argumenta, in quibus ecclesiasticæ leges versantur. Alia enim sunt, quæ faciliè ex certis principiis, & generalibus deducuntur, imò etiam tūc, cū definita necdum essent, jam in positis principiis continebantur, quæque faciliè etiam privatus Interpret principiorum gnarus definitivisset. In hoc argumentorum genere ajo, me ideo usum identidem auctoritate legum, non quasi necessario, sed ut clarius de veritate liqueret; proptereaquod etiam identidem, ubi appositè laudari juris monumenta potuissent, à laudandis illis abstinui, præsertim quoties consecutaria perspicuè deducuntur, aut ipsa per se perspicua sunt: neque enim mihi placet tanta legum laudandarum farrago, quæ legulejum decere potest, non jureconsultum. Alia sunt argumenta, quæ non aliter, quam legis auctoritate definiiri possunt, ea nimirum, quæ si ex parte consideres, probari, si ex alia parte perpendas, minus probari æquè bellè possent; aut etiam ea, quæ in individuo colloca-

ta non sunt, sed ex facto hominis certum modum, aut mensuram recipiendam expectant. Exemplis rem claram faciam. Proponebatur quæstio, an appellans à sententia Episcopi ad Metropolitanum in una causa, teneatur coram Episcopo in alia causa respondere. Qui eum teneri arbitrabantur, innitebantur eo probato, receptoque principio, quod suadet, Archiepiscopi jurisdictionem in primo judicio locum non habere: Qui eum obligatione liberabant, innitebantur altero æquè probato, receptoque principio, quod suadet, neminem cogi respondere coram suspecto iudice, qualis in ea specie videbatur Episcopus, qui damnaverat appellantem. Perennis disputatio fuisset, si dirimenda privatorum Interpretum judiciis relicta foret. Opus hæc fuit definitione publica, qualis habetur in cap. 24. de appellatione. Et quicumque in dirimendis hujus generis controversiis versatur, quoniam utraque pars sua habet non contraria, sed diversa fundamenta, auctoritate legum, ubi præsto esse possit, utatur oportet. Item proponebatur quæstio, quot dies concedendi essent damnato ad appellandum, ne interea executionem sententiæ patiat. Generale quidem principium demonstrari posset, quo statueretur, damnatum neque nimis morosum esse debere, neque ob brevissimas temporis angustias esse premendum. At id nihil in individuo decernit, & nemo privatus certò statuere posset, aut potuisset, decem potius, quam novem, aut undecim dies designari oportere. Opus etiam hæc fuit legum auctoritate, cap. 15. de sentent. & re judic., cujus definitionis inducendæ dici quidem potest fuisse causam æquissimam, quamquam tamen etiam æquissimam causam diceres legis aliter editæ, quæ ex gr. appellandi diem intra nonum cohibuisset, vel ad undecimum extendisset. Has legum laudare sanctiones in doctrina canonum exhibenda non tam utile est, quam necessarium. Et quidem hæc in parte non rem trado, quæ sit disciplinæ canonum singularis. Similia multa etiam in civili prudentia constituta deprehenduntur, quibus in causis prudens arbitrium in certo formarum, modorumque delectu æquè bellè unum alteri præferre commodissimè potest. Quo in genere dici solet, legem ita esse scriptam, ita legis conditori placuisse; quod placuit, æquum apparere, licet etiam æquum dici posset, quod paulo aliter placuisset, uti conspicitur in testamentorum solemnitatibus, in formulis judiciorum, in ipsa etiam tributione Magistratum, & designatione peculiari potestatis, quæ, quantaque unicuique competat, ut alia omittam numero plurima, sita planè in vulgari prudentia.

Cùm hæc de mearum lucubrationum ratione dico, nemo statim non videt, conatum me fuisse, ut in novam quandam formam sine recessu à sacrorum Canonum regulis, quas semper colui, & constantissimè colam, multa exigerem; præsertim ubi philosophia duce ad certa sistemata redigendas curavi causas, & origines plurium argumentorum. Hinc autem non æquè intenso, aut presso orationis nervo ubique usus sum: siquidem ubi certa generalia principia statuenda, ac demonstranda putavi, latiore stylum adhibui; in his enim causis mihi visum fuit opportunius enixè elaborare. Ubi verò specialia quædam versanda forent, legum potius, ut dictum est, auctoritate, aut etiam moribus deffinita, stylum contraxi, contentus, quid receptum per leges, aut mores fuerit, indicavisse. Si verò fortè stylus valdè inæqualis, vel in ipsa vocabulorum usurpatione, alicui videatur, id velim tribuatur argumentis, quæ pertractantur; multa enim pro ingenii mei viribus elaboravi, multa ex traditionibus cultiorum Interpretum derivavi, multa ex formulis canonum, & constitutionum Pontificiarum in Commentaria mea traduxi; in multis denique uti necessariò debui propriis vocibus artis nostræ, quas recens ætas pro rebus novis emergentibus invexit, à quibus si recedere circumlocutionibus voluissem, aut vix à pluribus fortè intelligeretur sententia, aut certè perspicua omninò non foret; quæ sanè singula styli non ferunt æqualitatem. Itaque prodeant, qualiacumque, & quantulacumque sint, mea hæc Commentaria, primùm in Dei Optimi Maximi laudem, deinde in Ecclesiæ Sanctæ utilitatem; quæ cùm ad eruditorum manus pervenerint, ut conatus meos æqui bonique faciant, rogo illos, obtestor.

IN PRIMUM, ET SECUNDUM

GREGORIANARUM DECRETALIUM LIBRUM

COMMENTARIA,

SEU

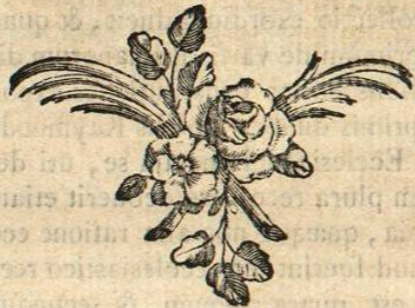
DE POTIORIBUS ECCLESIAE DIGNITATIBUS, ET OFFICIIS,
æque Scholarum disputationibus, ac Fori usibus
accommodata

TRACTATIO.

QUICUMQUE scripserunt, Raymundum Pennafortensem in Decretalium collectione ex mandato Gregorii IX. adornanda proposuisse sibi imitandam Triboniani industriam, ne dixerim gloriam æmulandum, in componendo Codice Justiniano; id potissimùm facile demonstrare possent in conspectu primi, & secundi earumdem Decretalium libri. A titulo *De summa Trinitate, & Fide Catholica* utraque collectio exordium ducit, & quando in prioribus libellis Tribonianus primùm de variis Romanorum dignitatibus, & officiis, deinde de Judiciis editas constitutiones exposuit, eadem argumenta tractavit in primis duobus libellis Raymundus, æquabiliter tamen, ut intra juris Ecclesiastici metam se, uti decebat, contineret; quamquam & ibidem plura recensere debuerit etiam Romano Imperatorum juri communia, quæque non alia ratione ecclesiastici juris dici possunt, quam quod fuerint jure ecclesiastico recepta, ac confirmata. Hæc mihi causa est, quare primum, & secundum Decretalium librum interpretaturus, adhuc intra angustiores fines verba, sententiasque coërceam, ne, si singula evolvere, atque illustrare velim, latius, quam meum propositum postulet, videar evagari. Itaque cùm præcipuus Gregorii IX. finis, uti illicò utrumque librum vel obiter evolventibus patet, in eo consistat, ut deffiniatur, quinam sint varii potestatis ecclesiasticæ ordines, & gradus, item jurisdictionis per singulos ordines explicandæ modi, ac rationes, tractationem inscripsi de potioribus Ecclesiæ dignitatibus, & officiis, quam ut in metho-

Tom. I. A dum

dum certam redigerem, tribuendam censui in sex dissertationes, ad quas, qui rei propositæ congruunt, librorum Gregorianorum tituli exigantur, huc etiam quosdam advocando, qui in sequentes libros à Raymundo collati fuerunt, dummodò ad hanc ipsam rem facere visi mihi fuissent. In prima, quæ erit ferè proœmii loco, agam de ecclesiastica jurisdictione, quæ generaliter potioribus Ecclesiæ dignitatibus, & officiis cohæret. Deinde ad singulos dignitatum, officiorumve gradus suspiciendo, sermonem instituiam in secunda de Pontifice Maximo, in tertia de Patriarchis, Primatibus, & Archiepiscopis, in quarta de Episcopis, in quinta de Prælatibus Episcopo inferioribus, vel episcopalem, vel quasi episcopalem jurisdictionem nactis, in postrema de Parochis, istorumque officio, ac potestate. Nemo non videt, rem hanc universam, quam pertractandam adgredior, summam per se exhibere elegantiam, ac majestatem, ubi nimirum emicant Ecclesiæ Dei facultates à Christo ad sponsæ suæ nitorem, dignitatemque concessæ; quamquam noverim, & in hoc argumento eximia opus esse prudentia tum scribentis, tum legentis, in qua si ego ex virium infirmitate post omnem adhibitam diligentiam defuisse videar, Lectores benevolos rogo, ut ipsi sapientia sua & benigna suppleant interpretatione, cui semper me morem gessurum profiteor.

DISSERTATIO PRIMA,

ET PROÆMIALIS

DE ECCLESIASTICA JURISDICTIONE,

Quæ generaliter potioribus Ecclesiæ Dignitatibus,
& Officiis cohæret.

Huc pertinet titulus 33. Libri 1.

CAPUT I.

Quid sit Ecclesiastica jurisdictio.

NON est adeo facile, uti nonnulli putant, prima rerum principia ponere, & quoties de rebus ad sublimem scientiam pertinentibus agitur, definitiones causarum altissimas explicare. Jurisdictionem ecclesiasticam passim & vulgò nominant, in varias species partiuntur, quibus modis, & quibus in casibus eadem exerceatur, explanant. Quid illa sit, pauci meo judicio, accuratè ac dilucidè tradiderunt. Et quidem initio nolo esse sollicitus de Grammaticali nominis derivatione, libenter relinquendo iis, qui liberiore otio abundant, investigationem, an jurisdictio abs jure dicundo, an potius abs jure, & ditione dicatur. Potius rem ipsam considero, in qua, si fundamentum omnium disputationum jacitur, studendum est, ut ita ponatur, quo cætera faciliè superextrui valeant; si fons & origo omnium traditionum agnoscitur, cavendum, ut recto tramite universa exinde deduci consecutaria possint. Itaque in primis ajo, latius patere jurisdictionis significationem in ecclesiastico jure, quam in jure civili Romanorum. Etenim Jureconsulti veteres Romanarum legum Interpretes, qui jurisdictionem abs jure dicundo appellabant, quadruplicem in Republica potestatem, ac jus agnoscebant,

& distinguebant; nimirum majestatem, imperium, jurisdictionem, ac notionem. Majestatem dicebant supremum illud jus cæterorum omnium jurium originem, ac veluti fontem, ex quo omnia jura, potestatesque manarent, elucebatque potissimum in legibus ad commune bonum ferendis. Residebat illa in populo libera Reipublicæ tempore, translata deinde in Imperatores ætate recentiore. Imperium appellabant potestatem coercendi facinorosos homines, aliàs gladii potestatem; atque ista tempore libera Reipublica fuit aliquandiu penes populum, cui reservata erat facultas de capite Civis Romani pronuntiandi, deinde verò singulari jure concessa fuit Magistratibus. Jurisdictionem nominabant potestatem cognoscendi, judicandi, judicatum exequendi, & judicem dandi; quam Magistratus perpetuò in vim proprii officii obtinuerunt, concessa quoque ipsis facultate coercendi, non tamen graviter, ne, si omnis coercendi facultas deesset, inanis omnino jurisdictio redderetur; unde traditum scimus, imperium quoddam, quod mixtum ad differentiam meri vocaverunt, jurisdictioni necessariò cohære. Denique notionem dicebant facultatem cognoscendi, & judicandi; non tamen judicatum exequendi, & Judicem dandi; quæ com-